

Bir Ciddi Boş Zaman Faaliyeti Olarak Amatör Futbolcuların Rekreatif Etkinlik Beklentileri

Mustafa İnan Özant^{1*}, Mehmet Demirel²

¹Spor Bilimleri Fakültesi, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye, minan.ozant@gazi.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6725-1662>

²Turizm Fakültesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye, mdemirel@erbakan.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1454-022X>

Özet

Bu araştırmanın amacı ciddi bir boş zaman etkinliği olarak amatör düzeyde futbol oynayan bireylerin rekreatif faaliyetlere yönelik beklentilerini incelemektir. Bununla birlikte çalışmada, katılımcıların demografik özellikleri ile ciddi boş zaman değerlendirme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek de hedeflenmiştir. Araştırma, Ankara iline bağlı Sincan, Keçiören, Altındağ ve Yenimahalle ilçelerinde amatör futbol faaliyeti sürdüren toplam 334 sporcu ile gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde, Gould ve çalışma arkadaşları (2008) tarafından geliştirilen “Measuring Serious Leisure” adlı ölçekten faydalanılmıştır. Akgül ve arkadaşları (2016)’da Türkçe’ye uyarlamasını gerçekleştirmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliği ile model uyumunu değerlendirmek amacıyla AMOS programı kullanılmıştır. Araştırmada yer alan demografik bilgilere ait yüzde ve frekans dağılımları istatistiksel olarak belirlenmiştir. Ayrıca, Ciddi Boş Zaman Ölçeği’nin demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve çoklu varyans analizi (MANOVA) tekniklerinden ve Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinden yararlanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS for Windows 20 ve AMOS paket programları kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, Ciddi Boş Zaman Ölçeği’nin alt boyutlarının; katılımcıların yaşı, öğrenim düzeyi, anne ve babalarının eğitim durumu, ekonomik refah seviyesi, haftalık boş zaman süresinin yeterliliği ve haftalık futbol oynama sıklığı gibi demografik değişkenlerle anlamlı biçimde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Öte yandan, profesyonellik düzeyi ile maddi kazanç beklentisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Bununla birlikte, katılımcıların maddi kazanç beklentisine dair yanıtlarının ve profesyonellik düzeylerinin örneklem içinde eşit biçimde dağılması, bu ilişkinin anlamsız çıkmasında etkili bir faktör olabilir. Araştırma bulguları, bireylerin demografik özelliklerinin bu kavram üzerindeki etkisini göstermekte; özellikle haftalık futbol katılım sıklığının ciddi boş zamanın en güçlü belirleyicilerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ciddi Boş Zaman, Amatör Futbolcu, Rekreatif Etkinlik

* İletişim: Mustafa İnan Özant, Gazi Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi Ankara, Türkiye, minan.ozant@gazi.edu.tr

Recreational Activity Expectations of Amateur Soccer Players as a Serious Leisure-Time Activity

Abstract

The aim of this study is to examine the expectations of individuals who play football at an amateur level as a serious leisure activity, regarding recreational activities. The study also aimed to determine whether there was a significant relationship between the demographic characteristics of the participants and their levels of serious leisure time evaluation. The study was conducted with a total of 334 amateur football players in the Sincan, Keçiören, Altındağ, and Yenimahalle districts of Ankara province. The "Measuring Serious Leisure" scale, developed by Gould and colleagues (2008), was used in the data collection process. Akgül and colleagues (2016) also adapted it for Turkish. The AMOS program was used to assess the construct validity and model fit of the scale. Percentage and frequency distributions of the demographic information included in the study were statistically determined. In addition, one-way analysis of variance (ANOVA), and multiple analysis of variance (MANOVA) techniques and Tukey HSD were used to determine whether the Serious Leisure Scale differed according to demographic variables. Pearson correlation analysis was applied to determine the relationships between variables. SPSS for Windows 20 and AMOS packages were used to analyze the data. The research findings indicated that the sub-dimensions of the Serious Leisure Scale were significantly correlated with demographic variables such as participants' age, education level, parents' education level, economic well-being, adequacy of weekly leisure time, and weekly frequency of playing football. However, no statistically significant relationship was found between professionalism level and financial gain expectation. However, the uneven distribution of participants' responses regarding financial gain expectation and professionalism levels within the sample may have contributed to the non-significance of this relationship. Research findings demonstrate the impact of individuals' demographic characteristics on this concept; in particular, they reveal that the frequency of weekly football participation is one of the strongest determinants of serious leisure time.

Keywords: Serious Leisure, Amateur Football Player, Recreational Activity

Giriş

Günümüz toplumlarında bireylerin mesai saatleri dışında zamanlarını nasıl geçirdikleri, yaşam kalitesini belirleyen temel faktörlerden biri haline gelmiştir. Endüstrileşme ve şehirleşmenin hızla artmasıyla birlikte bireylerin boş zamana bakış açıları dönüşüme uğramış; sadece dinlenme ve eğlenme amacına hizmet eden pasif etkinliklerden, bireyin kendini gerçekleştirmesine ve kimliğini şekillendirmesine katkı sağlayan aktif katılım temelli faaliyetlere doğru bir eğilim gözlemlenmiştir (Iso-Ahola, 1980). Bu dönüşümle birlikte, “boş zaman” kavramı akademik çevrelerin dikkatini daha fazla çekmeye başlamış; özellikle bireylerin kendi istekleriyle uzun süreli olarak dahil olduğu ve bu süreçte belirli bir yetkinlik kazandığı faaliyetleri tanımlamak amacıyla Stebbins’in (1992) öne sürdüğü “ciddi boş zaman” (serious leisure) kuramı temel bir yaklaşım olarak önem kazanmıştır.

Ciddi boş zaman; bireyin yoğun bir istekle belirli bir etkinliğe dahil olduğu, bu sürece zaman ve çaba harcadığı, kimliğini yapılandığı ve sosyal aidiyet duygusu geliştirdiği bir boş zaman biçimi olarak tarif edilmektedir (Stebbins, 2007). Amatör futbol, yalnızca bir fiziksel uğraş ya da sportif etkinlik olarak görülmemekte; bireyin sosyal ilişkiler kurma, başarı hissi yaşama, toplumsal konum edinme ve yaşam doyumu gibi derin psikososyal gereksinimlerini karşılayan bir yaşam tarzı olarak değerlendirilmektedir (Hoye et al., 2015). Özellikle futbolun geniş kitleler tarafından benimsendiği Türkiye gibi ülkelerde, amatör futbolcuların bu spordan elde ettikleri haz, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli etkiler yaratmaktadır.

Amatör futbolcuların rekreatif etkinliklerden beklentileri, bu faaliyetlerin yalnızca fiziksel performansla sınırlı kalmadığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların bu etkinliklerden bekledikleri; sosyal ilişki kurma, gruba ait olma hissi, takım dayanışması, stresle başa çıkma, özgüven inşası gibi unsurlar, rekreatif faaliyetlerin anlamını çok boyutlu hale getirmektedir (Gürbüz & Karaküçük, 2007). Bunun yanı sıra, bu faaliyetlerin gerçekleştiği mekanlar, organizasyonun yapısı, eğitmen ya da yöneticilerin tutumu, tesis olanakları ve planlamanın niteliği gibi çevresel unsurlar da bu beklentileri doğrudan şekillendirmektedir (Driver et al., 1991). Katılımcıların bu etkinliklerden elde ettikleri memnuniyetin artırılması, tüm bileşenlerin bir bütünlük içinde ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Amatör futbol, gelir elde etmeyen fakat futbola yüksek düzeyde zaman ve enerji ayıran bireylerin oluşturduğu bir spor katılım türü olarak tanımlanabilir. Bireyler, bir takımın parçası olmanın sağladığı aidiyetin yanında, düzenli antrenmanlara katılarak, maçlara çıkarak ve sosyal çevreleriyle etkileşimde bulunarak hem fiziksel hem de zihinsel olarak tatmin olmaktadır (Eime et al., 2013). Böylece, rekreatif bir bakışla incelendiğinde, etkinlik sadece bir serbest zaman alternatifi değil, aynı zamanda bireylerin yaşam tarzlarına derinlemesine nüfuz eden bir deneyim olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma, amatör futbolcuların rekreatif faaliyetlere yönelik beklentilerini anlamaya dönük olarak kurgulanmıştır. Araştırmanın amacı, ciddi bir boş zaman değerlendirme etkinliği olarak amatör düzeyde futbol oynayan bireylerin rekreasyonel faaliyetlere yönelik beklentilerini incelemektir. Böylece başta spor kulüpleri olmak üzere yerel yönetimler ve sivil toplum yapılarının, katılımcı temelli ve sürdürülebilir etkinlik programları geliştirmelerine katkı sunulması rekreatif amaçla futbol oynayan kişilerin rekreasyonel hedefleri ve ciddi boş zamanı değerlendirmede futbol branşının önemi hakkında derinlemesine bilgi almak hedeflenmektedir. Ayrıca ulaşılan bulguların, ciddi boş zaman kuramı bağlamında yeni değerlendirmelere olanak sağlayarak literatüre kuramsal bir katkı sunması da amaçlanmaktadır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, genel tarama modellerinden biri olan ilişkisel (correlational) yöntem ile birlikte karşılaştırmalı nedensel (causal-comparative) yöntem tercih edilmiştir. İlişkisel araştırma, iki ya da daha fazla değişken arasındaki bağın, herhangi bir müdahalede bulunmadan incelenmesini ifade eder. Temel düzeyde iki değişken arasındaki bağıntının araştırıldığı bu tür çalışmalar, aynı zamanda daha fazla sayıda değişken arasındaki ilişkilerin analizine de olanak tanımaktadır.

Evren ve Örneklem / Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, Türkiye genelinde çeşitli düzeylerde futbol oynayan bireyler meydana getirmektedir. Türkiye Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu (TASKK) verilerine göre 2013 yılında toplam amatör futbolcu sayısı 273.382 kişidir. Örneklem grubunu ise, Ankara ilinde aktif olarak mücadele eden Amatör Lig takımlarında forma giyen ve yaşları 14 ile 32 arasında değişen toplam 334 sporcu oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü, G*Power 3.1.9.7 programı kullanılarak hesaplanmış ve Cochran formülü ile doğrulanmıştır. Cochran (1977) tarafından geliştirilen formüle göre, %95 güven düzeyi ve %5 hata payı esas alındığında, Türkiye’de futbol oynayan kişilerin sayısını temsil etmek için minimum gerekli örneklem büyüklüğü 160 kişi olarak hesaplanmıştır. Araştırma kapsamında 334 kişilik bir örnekleme ulaşılmış olup, yapılan güç analizi sonucunda istatistiksel gücün %100 olduğu belirlenmiştir. Böylece elde edilen verilerin evreni temsil etme kapasitesinin oldukça yüksek olduğunu ve analizlerin güçlü bir temsiliyet sağladığını göstermektedir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırma kapsamında geliştirilen kişisel bilgi formu aracılığıyla katılımcıların yaşı, forma giydikleri takım, eğitim seviyeleri, anne ve babalarının öğrenim durumu, ekonomik refah algıları,

haftalık boş zaman süreleri, haftada kaç gün futbol oynadıkları, kaç yıldır bu sporu sürdürdükleri, profesyonellik düzeyleri ve futbolu maddi kazanç amacıyla yapıp yapmadıkları gibi demografik ve deneyimsel bilgilere ulaşılmıştır.

Kişisel bilgi formuna ek olarak, çalışmada Ciddi Boş Zaman Ölçeği de veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Ölçeğin özgün adı “Measuring Serious Leisure” olup, Gould ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir (2008). Bu ölçeğin Türkçeye ilk uyarlaması Akgül ve arkadaşları (2016) tarafından gerçekleştirilmiştir. Likert tipi 9 dereceli bu envanter, toplamda 54 madde ve 18 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin orijinal versiyonunda, her ifadenin başında yer alan boşluğa, katılımcının ilgilendiği etkinliğin adı yazılmalıdır. Örneğin, Gould ve arkadaşlarının satranç oyuncuları üzerinde yürüttüğü araştırmada bu boşluğa “Satranç etkinliği” ifadesi eklenmiştir (Gould vd., 2011). Ölçeği geliştiren başyazar James Gould ile yapılan yazışmalarda da belirtildiği üzere, bu boşluk, ölçme aracını dolduran bireyin ilgilendiği spesifik faaliyetle doldurulmalıdır.

Akgül ve arkadaşları (2016), ölçeği üniversite öğrencileriyle test etmişlerdir. Bu çalışmada ise söz konusu boşluklar, futbolla ilgili ifadelerle doldurulmuş olup, bu nedenle kapsam geçerliği ve yapı geçerliği süreçleri yeniden ele alınmıştır. Ölçeğin özgün formuyla karşılaştırılması sonucunda bazı alt boyut adları tekrar değerlendirilmiş ve yapı geçerliliği modeli hem orijinal ölçek hem de Akgül ve arkadaşlarının uyarlama çalışması esas alınarak oluşturulmuştur. Yapı geçerliliğinin testinde CFI, GFI, NFI, RMSEA ve Ki-kare/serbestlik derecesi (X^2/sd) gibi uyum indekslerinden yararlanılmıştır. Ölçeğe ait madde ortalamaları ve uyum göstergeleri Tablo 1’de sunulmuştur. Modelleme sürecinde AMOS yazılımı kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda Ciddi Boş Zaman Ölçeği’nin, futbolculara özgü örneklem grubunda 54 madde ve 8 alt boyuttan oluşan geçerli bir yapı sergilediği ortaya konmuştur. Ayrıca ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .986 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma verileri, SPSS 20.0 istatistik yazılımı aracılığıyla değerlendirilmiştir. Öncelikle, verilerin parametrik analizler için gerekli varsayımları karşılayıp karşılamadığı incelenmiştir. Çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) katsayıları dikkate alınmış; elde edilen değerlerin -1.0 ile +1.0 aralığında yer alması nedeniyle, dağılımın normal olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kline, 2011). Verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenince, analiz sürecinde istatistiksel yöntem olarak tek yönlü varyans analizi (ANOVA), çoklu varyans analizi (MANOVA) ve Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. MANOVA, özünde birden fazla ANOVA analizinin birlikte yorumlanmasını sağlayan bir tekniktir. Bu nedenle bulgular bölümünde önce MANOVA sonuçları paylaşılmış; ardından değişkenler arasındaki farklılıkların detaylı incelenebilmesi amacıyla ANOVA tablo verilerine başvurulmuştur (Büyüköztürk, 2018).

Araştırmanın Etiği

Araştırmaya katılan katılımcıların tümünden gönüllü onam formu alınırken, araştırmada yer alan katılımcıların kulüpleri için Ankara Amatör Spor Kulüpleri Federasyonundan izin alınarak yapılmıştır. Mevcut araştırma süresince “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” çerçevesinde hareket edilmiştir. Ayrıca çalışmanın etik izni Kütahya Dumlupınar Üniversitesi tarafından 55093314-302.99- sayılı karar ile alınmış ve ekler kısmında bu belgeye yer verilmiştir.

Bulgular

Katılımcıların demografik özellikleri frekans analizleri aşağıda tabloda verilmiştir. Veriler SPSS paket programında frekans analizi ile alınmıştır.

Katılımcı Frekans Analizi

Değişkenler	Cevaplar	n	%
Yaş	<14	57	17,1
	15-20	185	55,4
	21-25	39	11,7
	26-30	27	8,1
	31-35	17	5,1
	36<	9	2,7
Eğitim Durumu	Ortaokul	60	18,0
	Lise	207	62,0
	Üniversite	67	20,0
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	51	15,3
	Ortaokul	58	17,4
	Lise	99	29,6
	Üniversite	108	32,3
	Yüksek Lisans	18	5,4
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	32	9,6
	Ortaokul	47	14,1
	Lise	94	28,1
	Üniversite	139	41,6
	Yüksek Lisans	22	6,6
Refah Düzeyi	Çok Kötü	8	2,4
	Kötü	40	12,0
	Normal	137	41,0
	İyi	123	36,8
	Çok İyi	26	7,8
Boş Zaman Yeterlilik	Kesinlikle Yetersiz	17	5,1
	Yetersiz	64	19,2
	Normal	163	48,8
	Yeterli	81	24,3
	Kesinlikle Yeterli	9	2,7
Haftalık Futbol ile İlgilenme Süresi	1-2 gün	69	20,7
	3-4 gün	198	59,3
	5-6 gün	53	15,9
	7 gün	14	4,2
Katılımcıların Futbol Oynama Yılı	1yıl	11	3,3
	2yıl	31	9,3
	3yıl	47	14,1

	4yıl	42	12,6
	5yıl	41	12,3
	6yıl	31	9,3
	7yıl	23	6,9
	8yıl	31	9,3
	9yıl	14	4,2
	10yıl	19	5,7
	11yıl >	44	13,0
Profesyonellik Düzeyi	Ulusal	17	5,1
	Amatör	317	94,9
Maddi Kazanç Beklentisi	Evet	75	22,5
	Hayır	259	77,5

Yaş Değişkenine Göre Ciddi Boş Zaman Düzeyleri

Ciddi Boş Zaman Ölçeği'nin alt boyutları üzerinde gerçekleştirilen MANOVA analizi, katılımcıların yaş grupları açısından ölçeğin bazı alt boyutlarında anlamlı farklar bulunduğunu göstermektedir. Bu sonuç, alt boyut puanlarının oluşturduğu doğrusal bileşenlerin genel olarak yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediğini ifade etmektedir. Ölçeğe ait on sekiz alt boyutun her birine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile katılımcıların yaşlarına göre yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) bulguları ilgili tabloda sunulmuştur. Bulgular incelendiğinde, anlamlı farklılığın yalnızca “maddi kazanç” alt boyutunda ortaya çıktığı görülmektedir. Uygulanan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, 26-30 yaş grubundaki katılımcılar, hem 14 yaş altı hem de 15-20 yaş aralığındaki bireylere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek ortalama puanlar almıştır. Sonuçların genel özeti Tablo 1'de detaylandırılmıştır.

Tablo 1: Ciddi Boş Zaman Ölçeği ve Yaş Değişkeni Etkileşimi

Etki	Wilks' Lambda Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Ciddi Boş Zaman Ölçeği	0,69	1,336	90	1513,26	0,022*
Alt Boyutları					
X					
Yaş					

*p< 0,05

Eğitim Durumuna Göre Ciddi Boş Zaman Düzeyleri

Ciddi Boş Zaman Ölçeğinin alt boyutları üzerinde gerçekleştirilen MANOVA sonuçları, Katılımcıların eğitim düzeylerine göre Ciddi Boş Zaman Ölçeği'nin alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunduğu tespit edilmiştir. Ölçeğe ait on sekiz faktöre ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile katılımcıların haftalık futbol oynama sıklıklarına göre alt boyut düzeyinde gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları ilgili tabloda sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre, anlamlı fark yalnızca “maddi kazanç” alt boyutunda görülmüştür. Gerçekleştirilen Tukey HSD çoklu karşılaştırma testine göre, üniversite mezunu katılımcıların

ortalama puanları hem ortaokul hem de lise düzeyindeki bireylerin ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksek bulunmuştur. Bu bulguların özeti Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2: Ciddi Boş Zaman Ölçeği ve Eğitim Durumu Etkileşimi

Etki	Wilks' Lambda Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Ciddi Boş Zaman Ölçeği	0,841	1,573	36	628	0,019*
Alt Boyutları					
X					
Eğitim durumu					

*p< 0,05

Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Ciddi Boş Zaman Düzeyleri

Ciddi Boş Zaman Ölçeği’nin alt boyutlarına yönelik gerçekleştirilen MANOVA analizinin sonuçları, katılımcıların annelerinin eğitim düzeyine göre anlamlı farklılıklar bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç, alt boyut puanlarının oluşturduğu doğrusal bileşenlerin genel olarak annenin eğitim seviyesine göre değişiklik göstermediğini ifade etmektedir. Ölçeğin on sekiz alt faktörüne ait ortalama ve standart sapma değerleri ile katılımcıların annelerinin öğrenim durumuna göre gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA analizine ilişkin bulgular ilgili tabloda sunulmuştur. Yapılan değerlendirme sonucunda anlamlı farkların, kariyer gelişimi, maddi fayda, kararlılık, grup uyumu, grubun devamlılığı, özel alan, takım başarısı, keyfi memnuniyet, kendini ifade etme becerileri, kendini gerçekleştirme, rekreasyon, bireysel ifade ve bireysel doyum gibi alt boyutlarda ortaya çıktığı belirlenmiştir. Gerçekleştirilen Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, annesi lisansüstü eğitime sahip olan katılımcıların bu alt boyutlardan elde ettikleri puanların anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür. Sonuçların detayları Tablo 3’te sunulmaktadır.

Tablo 3: Ciddi Boş Zaman Ölçeği ve Annenin Eğitim Durumu Etkileşimi

Etki	Wilks' Lambda Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Ciddi Boş Zaman Ölçeği Alt	0,693	1,672	72	1229,22	0,001*
Boyutları					
X					
Anne Eğitim					

*p< 0,05

Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Ciddi Boş Zaman Düzeyleri

Ciddi Boş Zaman Ölçeği’nin alt boyutlarına ilişkin gerçekleştirilen MANOVA analizine göre, katılımcıların babalarının öğrenim düzeyine bağlı olarak ölçek alt boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunduğu saptanmıştır. Ancak bu sonuç, alt boyutlardan elde edilen doğrusal bileşen puanlarının genel olarak babanın eğitim seviyesine göre anlamlı bir şekilde değişmediğini göstermektedir. Ölçeğin on sekiz faktörüne ait ortalama ve standart sapma değerleri ile babaların eğitim durumlarına

göre gerçekleştirilen alt boyut temelli tek yönlü ANOVA analizlerinin sonuçları ilgili tabloda sunulmuştur. İncelemeler sonucunda, istatistiksel açıdan anlamlı farkların şu alt boyutlarda ortaya çıktığı görülmüştür: öz farkındalık, maddi kazanç, grup uyumu, grup sürekliliği, takım başarısı, keyfi doyum, kendini ifade etme becerileri, kendini gerçekleştirme, manevi gelişim, bireysel ifade ve bireysel doyum. Yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, babası lisansüstü eğitim almış olan katılımcıların bu alt boyutlardan elde ettikleri puanların, diğer gruplara göre anlamlı biçimde daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bulguların genel özeti Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4: Ciddi Boş Zaman Ölçeği ve Babanın Eğitim Durumu Etkileşimi

Etki	Wilks' Lambda Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Ciddi Boş Zaman Ölçeği Alt Boyutları	0,689	1,698	72	1229,22	0,001*
X					
Baba Eğitim					

*p< 0,05

Refah Düzeyi Değişkenine Göre Ciddi Boş Zaman Düzeyleri

Ciddi Boş Zaman Ölçeği’nin alt boyutları üzerinde uygulanan MANOVA analizi, katılımcıların ekonomik refah seviyelerine göre ölçek alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunduğunu göstermektedir. Bu sonuç, alt boyut puanlarından oluşan doğrusal birleşik yapının, bireylerin refah düzeyine göre değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ölçeğe ait on sekiz alt faktörün ortalama ve standart sapma değerleri ile katılımcıların refah durumlarına göre yapılan alt boyut temelli tek yönlü ANOVA analiz sonuçları tablo halinde sunulmuştur. Analiz bulgularına göre, yalnızca “maddi kazanç” alt boyutunda anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, refah düzeyini “çok kötü” olarak belirten katılımcılar, diğer gruplara kıyasla anlamlı düzeyde daha düşük puanlar almıştır. Bulguların özeti Tablo 5’te detaylandırılmıştır.

Tablo 5: Ciddi Boş Zaman Ölçeği ve Refah Düzeyi Etkileşimi

Etki	Wilks' Lambda Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Ciddi Boş Zaman Ölçeği Alt Boyutları	0,662	1,889	72	1229,22	0,001*
X					
Refah Düzeyi					

*p< 0,05

Boş Zaman Yeterlilik Değişkenine Göre Ciddi Boş Zaman Düzeyleri

Ciddi Boş Zaman Ölçeği’nin alt boyutları üzerinden yapılan MANOVA analizi, katılımcıların haftalık boş zaman sürelerine göre ölçek alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklar

bulunduğunu göstermektedir. Bu bulgu, alt boyut puanlarından elde edilen doğrusal bileşenlerin, bireylerin haftalık serbest zaman miktarına göre değişiklik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ölçeğin on sekiz alt faktörüne ait ortalama ve standart sapma değerleri ile katılımcıların haftalık boş zaman sürelerine göre alt boyut düzeyinde gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA analiz sonuçları ilgili tabloda sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre, tüm alt boyutlarda istatistiksel açıdan farklar gözlemlenirken, yalnızca “maddi kazanç” alt boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi doğrultusunda, haftalık serbest zamanını “kesinlikle yetersiz” olarak değerlendiren bireylerin, bu süreyi “yetersiz”, “orta düzeyde”, “yeterli” ve “çok yeterli” olarak tanımlayanlara kıyasla anlamlı biçimde daha düşük puanlar aldığı belirlenmiştir. Bulgular Tablo 6’da özetlenmiştir.

Tablo 6: Ciddi Boş Zaman Ölçeği ve Boş Zaman Süresi Yeterliliği Etkileşimi

Etki	Wilks' Lambda Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Ciddi Boş Zaman Ölçeği Alt Boyutları	0,623	2,185	72	1229,22	0,001*
X					
Haftalık Boş Zaman Süresi					

*p< 0,05

Haftalık Futbol ile İlgilenme Süresi Değişkenine Göre Ciddi Boş Zaman Düzeyleri

Ciddi Boş Zaman Ölçeği’nin alt boyutları üzerinden gerçekleştirilen MANOVA analizine göre, katılımcıların haftada kaç gün futbol faaliyetine katıldıklarına bağlı olarak ölçek alt boyutlarında anlamlı düzeyde farklılıklar olduğu görülmüştür. Ölçeğe ait on sekiz faktörün ortalama ve standart sapma değerleri ile birlikte, futbol oynama sıklığına göre yapılan alt boyut temelli tek yönlü ANOVA analizinin bulguları tablo halinde sunulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, tüm alt boyutlarda istatistiksel açıdan anlamlı farklar meydana gelmiştir. Uygulanan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi sonucunda, haftada 1-2 gün futbol oynayan katılımcıların, 3-4 gün bu spora katılanlara kıyasla anlamlı biçimde daha düşük ortalama puanlara sahip oldukları belirlenmiştir. İlgili bulgular Tablo 7’de özetlenmiştir.

Tablo 7: Ciddi Boş Zaman Ölçeği ve Haftalık Futbol İle İlgilenme Süresi Etkileşimi

Etki	Wilks' Lambda Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Ciddi Boş Zaman Ölçeği Alt Boyutları	0,729	1,936	54	933,433	0,001*
X					
Futbolla İlgilenme Süresi					

*p< 0,05

Profesyonellik Düzeyi Değişkenine Göre Ciddi Boş Zaman Düzeyleri

Ciddi Boş Zaman Ölçeği'nin alt boyutlarına yönelik yapılan MANOVA analizi, katılımcıların profesyonellik düzeylerine göre ölçek alt boyutlarında anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymuştur. Bu sonuç, alt boyut puanlarından oluşan doğrusal bileşenlerin, bireylerin profesyonellik düzeyine göre anlamlı bir değişim göstermediğini ifade etmektedir. Ölçeğin on sekiz alt faktörüne ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile katılımcıların profesyonellik düzeylerine göre yapılan alt boyut temelli tek yönlü ANOVA analiz sonuçları ilgili tabloda sunulmuştur. Bulgular incelendiğinde, anlamlı farkın yalnızca “maddi kazanç” alt boyutunda ortaya çıktığı görülmektedir. Gerçekleştirilen Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, ulusal düzeyde futbol oynayan katılımcılar, amatör düzeyde olanlara kıyasla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek ortalama puanlara sahiptir. Bu bulguların özeti Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: Ciddi Boş Zaman Ölçeği ve Profesyonellik Düzeyi Etkileşimi

Etki	Wilks' Lambda Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Ciddi Boş Zaman Ölçeği X Profesyonellik düzeyi	942	1,079	18	315	0,372

*p< 0,05

Maddi Karşılık Beklentisi Değişkenine Göre Ciddi Boş Zaman Düzeyleri

Ciddi Boş Zaman Ölçeği'nin alt boyutlarına ilişkin gerçekleştirilen MANOVA analizi, katılımcıların bu faaliyeti maddi kazanç amacıyla yapıp yapmadıklarına göre ölçek alt boyutlarında genel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir. Bu sonuç, alt boyut puanlarından elde edilen doğrusal bileşenlerin, bireylerin bu etkinliği gelir elde etmek amacıyla yapmalarına bağlı olarak değişmediğini ortaya koymaktadır. Ölçeğin on sekiz alt faktörüne ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile katılımcıların para kazanma durumlarına göre yapılan alt boyut düzeyindeki tek yönlü ANOVA analizinin sonuçları ilgili tabloda sunulmuştur. Yapılan değerlendirme sonucunda; “çaba”, “öz farkındalık”, “kimlik”, “azim”, “maddi kazanç”, “grup çekiciliği”, “özel ortam” ve “grup başarısı” alt boyutlarında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Uygulanan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi doğrultusunda, bu faaliyeti gelir elde etmek amacıyla sürdüren katılımcıların, para karşılığı yapmayan bireylere kıyasla bu alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksek ortalamalara sahip oldukları belirlenmiştir. Söz konusu bulgular Tablo 9’da özetlenmiştir.

Tablo 9: Ciddi Boş Zaman Ölçeği ve Maddi Karşılık Beklentisi Etkileşimi

Etki	Wilks' Lambda Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Ciddi Boş Zaman Ölçeği X Maddi Kazanç Beklentisi	916	1,602	18	315	0,058

*p< 0,05

Tartışma ve Sonuç, Öneriler

Bu çalışmada, amatör futbolu ciddi bir boş zaman faaliyeti olarak sürdüren bireylerin rekreatif beklentileri analiz edilmiştir. Araştırmada Ciddi Boş Zaman Ölçeği'nin alt boyutlarının; yaş, eğitim düzeyi, ebeveynlerin öğrenim geçmişi, ekonomik refah algısı, haftalık serbest zaman yeterliliği, futbola haftalık katılım sıklığı, maddi kazanç beklentisi ve profesyonellik seviyesi gibi çeşitli demografik değişkenlerle olan ilişkisi incelenmiştir.

Veri toplama sürecinde, Akgül (2016) tarafından Türkçeye ilk kez uyarlanan “Measuring Serious Leisure” adlı Ciddi Boş Zaman Ölçeği'nin uzun formu kullanılmıştır. Ancak literatürde, Işık, Kalkavan ve Demirel'in (2020) geliştirdiği “Ciddi Boş Zaman Ölçeği Kısa Formu” ile Özdemir, Durhan ve Akgül'ün (2020) yürüttüğü “Serious Leisure Inventory and Measurement (Short Form)” adlı geçerlik ve güvenirlik çalışmaları da yer almaktadır. Ayrıca, söz konusu ölçeğin alt boyutlarından biri olan kariyer gelişimine yönelik geçerlilik ve güvenirlik çalışması, Ayyıldız Durhan, Özdemir ve Karaküçük (2020) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra Ayna, Gümüş ve Uzun'un (2022) “Ciddi Boş Zaman Aktivite Tatmini Ölçeği”ni geliştirdikleri çalışmaları da dikkate değerdir. Ciddi boş zaman kuramı temel alınarak yürütülmüş birçok çalışma daha mevcuttur. Bunlara örnek olarak, Ardahan'ın (2016) “Ciddi Boş Zaman Faaliyeti Olarak Gönüllülük” araştırması ile Erturan Ögüt, Yenel ve Kocamaz'ın (2013) “Spor Federasyonundaki Gönüllülerin Katılım Nedenleri ve Kazanımları” başlıklı çalışması gösterilebilir. Güncel literatür incelendiğinde, ciddi boş zaman temalı çok sayıda araştırmanın varlığı göze çarpmaktadır.

Stebbins'in (1992; 2007) geliştirdiği Ciddi Boş Zaman Teorisi, bireylerin gönüllü biçimde ve uzun soluklu bir bağlılık geliştirerek katıldıkları etkinliklerin anlamlandırılmasında temel bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Bu teori temelinde yapılan yeni kuşak araştırmalar, bireylerin ciddi boş zaman pratiklerinin yalnızca fiziksel aktivitelerle sınırlı kalmadığını; aynı zamanda duygusal, toplumsal ve dijital düzeyde de çok boyutlu etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Denктаş ve Erkmen Hadi'nin (2022) çalışması, benlik saygısının ciddi boş zaman perspektifiyle anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu göstermiş; ancak özgünlük ile ciddi boş zaman arasında istatistiksel anlamda bir bağ kurulamamıştır. Bu durum, bireyin etkinlik deneyimini içselleştirme düzeyinin kişisel özelliklere göre şekillendiğine işaret etmektedir. Karaküçük ve arkadaşlarının (2019) oryantiring sporcuları üzerinde yaptığı

çalışmada en yüksek puan “azim” alt boyutunda görülmüş; Stebbins’in (1992) “çaba” vurgusunu destekler niteliktedir. Ancak sporla kimlik özdeşleştirme düzeyinin düşük çıkması, bireylerin etkinlik ile kurduğu kimliksel bağın farklılaşabileceğini düşündürmektedir. Benzer şekilde, Yıldız ve Ardahan’ın (2024) master atletlerle yürüttüğü araştırmada da koşuya katılımın yalnızca bedensel değil, sosyal, duygusal ve kendini ifade etmeye dönük çoklu kazanımlar sağladığı görülmektedir. Bu bulgular, ciddi boş zaman faaliyetlerinin bireyin yaşam doyumu üzerindeki olumlu etkisini desteklemektedir (Gould et al., 2008; Green & Jones, 2005).

Demirel, Bayrak ve Kaya’nın (2025) dijital boş zamanla ilgili çalışması, dijital ortamda geçirilen sürenin de ciddi bir katılım biçimine dönüşebildiğini göstermektedir. Özellikle genç bireylerin dijital etkinliklerden yüksek düzeyde tatmin sağlaması, ciddi boş zaman kavramının dijital bağlamda yeniden tanımlanması gerekliliğini gündeme getirmiştir (Bayrak et al., 2023). Heo ve Lee (2010) tarafından da vurgulandığı gibi, dijital alanda sürdürülen özverili katılımlar da ciddi boş zaman kapsamında değerlendirilmelidir. Munusturlar ve arkadaşlarının (2023) araştırması ise ciddi boş zaman katılım düzeyi ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiye odaklanmış; daha yüksek katılım gösteren bireylerin sorumluluk duygusu gelişmiş, dışa dönük ve deneyime açık bireyler olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular, ciddi boş zamanın aynı zamanda kişilik gelişimini destekleyen bir alan olduğunu da göstermektedir (Gibson et al., 2002; Liu, 2014).

Yaş değişkeni açısından bakıldığında, 26–30 yaş aralığındaki bireylerin, daha genç yaş gruplarına göre Ciddi Boş Zaman Ölçeği’nin Maddi Kazanç alt boyutunda anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığı görülmektedir. Bu fark, bireylerin bu yaşlarda iş yaşamına adım atarak gelir elde etmeye başlamasıyla açıklanabilir. Eraslan’ın (2017) bulguları da yaş değişkeninin etkisini desteklerken; Akyıldız Munusturlar ve Munusturlar (2016) ile Akyıldız Munusturlar ve Arğan’ın (2016) yürüttükleri çalışmalarda yaşla ilişkili anlamlı farklar saptanmamıştır.

Katılımcıların eğitim seviyeleri ile ölçek puanları arasındaki ilişki, özellikle maddi kazanç alt boyutunda belirginleşmiştir. Üniversite mezunu katılımcıların daha yüksek puanlar alması, yükseköğrenimin bireylerin ciddi boş zaman faaliyetlerine yönelik farkındalıklarını ve beklentilerini artırdığını düşündürmektedir (Iso-Ahola, 1980; Eime et al., 2013). Ebeveynlerin eğitim düzeyleri de çeşitli alt boyutlarda anlamlı farklara neden olmuştur. Özellikle lisansüstü eğitim almış anne ve babaya sahip bireylerin, bazı alt boyutlarda daha düşük puan alması, ailelerin akademik yönlendirmelerinin sportif etkinliklere katılım üzerinde sınırlandırıcı olabileceğini düşündürmektedir (Wang & Zhang, 2016).

Annesi yüksek lisans veya doktora yapmış olan bireyler; kariyer gelişimi, maddi kazanç, azim, grup bağları, özel alan ihtiyacı, başarı hissi, ifade becerileri, kendini gerçekleştirme ve rekreasyon gibi

birçok alanda daha düşük puan almıştır. Benzer şekilde, babası lisansüstü eğitilmiş olan bireyler de öz farkındalık, manevi gelişim gibi alt boyutlarda daha düşük ortalamalara sahiptir. Bulgular, ebeveynlerin eğitim düzeyine bağlı olarak çocuklarının boş zamanı değerlendirme eğilimlerinin farklılık gösterdiğine işaret etmektedir.

Refah düzeyi ile ölçek puanları arasında anlamlı bir ilişki saptanmış, ancak maddi kazanç alt boyutunda fark bulunmamıştır. Ekonomik durumu düşük olan bireylerin ciddi boş zaman algılarının daha zayıf olduğu gözlenmiştir (Eraslan, 2017; Karaküçük vd., 2019). Bulgu, ekonomik koşulların ciddi boş zaman değerlendirmesinde temel bir belirleyici olduğunu göstermektedir.

Haftalık boş zaman süresi ile ölçek puanları arasında da anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Özellikle boş zamanını “kesinlikle yetersiz” olarak tanımlayan bireyler, diğer gruplara göre anlamlı biçimde daha düşük puanlar almıştır. Ciddi boş zamanın oluşabilmesi için bireyde zaman yeterliliği algısının bulunmasının gerekliliğini vurgular. Haftalık futbol oynama sıklığı arttıkça ciddi boş zaman puanları da yükselmiştir. Ancak bu etkinliğin haftanın her günü sürdürülmesi, bazı alt boyutlarda düşüşe neden olmuştur. Etkinliğin rutinleşerek anlam kaybına uğrayabileceğini göstermektedir (Akyıldız Munusturlar & Munusturlar, 2016; Eraslan, 2017; Karaküçük vd., 2019).

Profesyonellik düzeyi ile genel anlamda anlamlı farklar bulunmazken, yalnızca maddi kazanç alt boyutunda ulusal düzeyde faaliyet gösteren bireyler daha yüksek puan almıştır. Çıkan sonuca göre profesyonellik düzeyinin yalnızca ekonomik çıktılarla ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Maddi kazanç beklentisi ile genel ölçek puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmemekle birlikte, çaba, öz farkındalık, kimlik, azim ve grup başarısı gibi alt boyutlarda beklentisi olan bireylerin puanları daha yüksek olduğu görülmesiyle birlikte, ekonomik motivasyonun bazı yönlerden katılım isteğini artırabileceğini ortaya koymaktadır.

Genel olarak, Ciddi Boş Zaman Ölçeği’nin alt boyutlarının; yaş, eğitim, ebeveyn eğitimi, ekonomik durum, boş zaman süresi ve futbol etkinlik sıklığı gibi değişkenlerle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Profesyonellik düzeyi ve maddi beklentiyle anlamlı ilişki bulunmaması ise, örneklem dağılımının homojen olmamasından kaynaklanmış olabilir.

Sonuç olarak, ciddi boş zaman kavramı sıradan serbest zaman faaliyetlerinden ayrılmakta ve bireyin yaşam tarzını şekillendiren temel bir unsur haline gelmektedir. Araştırma bulguları, bireylerin demografik özelliklerinin bu kavram üzerindeki etkisini göstermekte; özellikle haftalık futbol katılım sıklığının ciddi boş zamanın en güçlü belirleyicilerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Öneriler

Araştırma tamamen erkek katılımcılar üzerine yapılmıştır. Günümüzde kadın futbolu da ön planda olduğu için kadınlar için ayrı olarak bir çalışma yapılabilir. Ebeveynlerin eğitim düzeyinin boş zaman değerlendirme biçimleri üzerindeki etkisi dikkate alındığında, aileyi merkeze alan eğitsel ve sosyal etkinliklerin artırılması, çocuk ve gençlerin ciddi boş zaman etkinliklerine yönelmesini kolaylaştırabilir. Özellikle okul-aile iş birliğini güçlendirecek sosyal destek modelleri geliştirilmelidir. Zaman yeterliliği algısının ciddi boş zaman deneyimini doğrudan etkilediği göz önünde bulundurularak, bireylere yönelik zaman yönetimi eğitimleri ve dijital zaman planlama araçlarının kullanımı yaygınlaştırılabilir. Özellikle genç sporcuların akademik ve sportif yaşamı dengelemelerini sağlayacak uygulamalar teşvik edilmelidir.

Araştırma, haftanın her günü futbol oynayan bireylerde bazı alt boyutlarda düşüş yaşandığını ve spor katılımının yoğunluğu ile verimliliği arasında optimal bir denge kurulması gerektiğini göstermektedir. Antrenman planlamasında dinlenme günleri ve alternatif boş zaman faaliyetleri dahil edilmelidir. Araştırma sadece amatör futbolcuları kapsamaktadır. Benzer çalışmalar farklı spor dallarında (basketbol, yüzme, voleybol gibi) yürütülerek, ciddi boş zaman algısının branşlara göre değişkenliği analiz edilebilir. Böylece branşa özgü politika ve uygulamalar geliştirilebilir. Ciddi boş zaman davranışlarının zaman içindeki değişimi incelenmeli; bireylerin belirli bir sürede etkinliğe olan bağlılıklarının nasıl evrildiği takip edilmelidir.

Etik Kurul İzin Bilgileri

Etik değerlendirme kurulu: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Etik Komisyonu

Etik değerlendirme belgesinin tarihi:25/03/2019

Etik değerlendirme belgesinin sayı numarası: 55093314-302.99-

Araştırmacıların Katkı Oranları Beyanı

Araştırmacıların katkıları olarak, Mustafa İnan ÖZANT genel yazarlığı üstlenmiştir. Mehmet DEMİREL ise analizleri üstlenmiştir.

Çatışma Beyanı

Yazar/yazarların arasında bu çalışma ile ilgili herhangi bir çatışma ya da çıkar bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgül, B. M., Özdemir, A. S., Erturan Öğüt, E. E., & Karaküçük, S. (2016). Ciddi Boş Zaman Envanteri ve Ölçümü: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Journal of Human Sciences*, 13(2), 2820–2838.
- Akyıldız, M. M., & Argan, M. (2016). Development of the Serious and Casual Leisure Measure. *World Leisure Journal*, 58(2), 124–141.
- Akyıldız, M. M., & Munusturlar, S. (2016). Ciddi Bir Boş Zaman Etkinliği Olarak Fotoğrafçılık: Fotoğrafçıların Kümeleme Analizi ile Sınıflandırılması. *İÜ Spor Bilimleri Dergisi*, 6(2), 1303–1414.
- Ardahan, F. (2016). Ciddi Boş Zaman Faaliyeti Olarak Gönüllülük: AKUT Örneği. *Mediterranean Journal of Humanities*, 6(1), 47–61.
- Ayna, Ç., Gümüş, H., & Uzun, N. B. (2022). Ciddi Boş Zaman Aktivite Tatmini Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 57–70.
- Ayyıldız Durhan, T., Özdemir, A. S., & Karaküçük, S. (2020). Ciddi Boş Zaman Kariyeri Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Turkish Studies Social Sciences*, 15(3), 953–963.
- Bayrak, A., Demirel, M., & Harmandar-Demirel, D. (2023). Dijital oyun bağımlılığının ciddi boş zaman faaliyeti perspektifinden incelenmesi. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11, 1–11. <https://doi.org/10.58455/cutsad.1326110>
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Akademi.
- Cochran, W.G. (1977). *Sampling Techniques*. New York: John Wiley & Sons, 72-89.
- Demirel, M., Bayrak, A., & Kaya, A. (2025). Serbest zaman akış deneyimi ve ciddi serbest zaman arasındaki ilişkinin demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Spormetre*, 23(1), 168–179. <https://doi.org/10.33689/spormetre.1551254>
- Denktaş, M., & Erkmen Hadi, G. (2022). Serbest zaman etkinliklerine katılan bireylerin özgünlük, benlik saygısı ve ciddi boş zaman perspektifleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Research in Sport Education and Sciences*, 24(3), 65–72. <https://doi.org/10.5152/JPESS.2022.1018159>
- Driver, B. L., Brown, P. J., & Peterson, G. L. (Eds.). (1991). *Benefits of leisure*. Venture Publishing.
- Eime, R. M., Young, J. A., Harvey, J. T., Charity, M. J., & Payne, W. R. (2013). A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for children and adolescents: Informing development of a conceptual model of health through sport. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 10(98), 1–21. <https://doi.org/10.1186/1479-5868-10-98>
- Eraslan, G. (2017). *Spor merkezi üyelerinin ciddi boş zaman etkinliklerine katılımlarının incelenmesi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Erturan Öğüt, E. E., Yenel, F., & Kocamaz, S. (2013). Spor federasyonundaki gönüllülerin katılım nedenleri ve kazanımları: Ciddi boş zaman teorisine göre bir değerlendirme. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 4(1), 48–76.
- Gibson, H., Willming, C., & Holdnak, A. (2002). "We're Gators... not just Gator fans": Serious leisure and University of Florida football. *Journal of Leisure Research*, 34(4), 397–425.
- Gould, J., Moore, D., Karlin, N. J., Gaede, D. B., Walker, J., & Dotterweich, A. R. (2011). Measuring serious leisure in chess: Model confirmation and method bias. *Leisure Sciences*, 33(4), 332–340.
- Gould, J., Moore, D., McGuire, F., & Stebbins, R. (2008). Development of the Serious Leisure Inventory and Measure. *Journal of Leisure Research*, 40(1), 47–68.
- Green, B. C., & Jones, I. (2005). Serious leisure, social identity and sport tourism. *Sport in Society*, 8(2), 164–181.

- Gürbüz, B., & Karaküçük, S. (2007). *Boş zaman ve rekreasyon*. Gazi Kitabevi.
- Heo, J., & Lee, Y. (2010). Serious leisure, health perception, and psychological well-being of older adults. *Leisure Studies*, 29(2), 207–225.
- Hoye, R., Smith, A. C. T., Nicholson, M., & Stewart, B. (2015). *Sport management: Principles and applications* (4th ed.). Routledge.
- Iso-Ahola, S. E. (1980). *The social psychology of leisure and recreation*. Wm. C. Brown.
- Işık, U., Kalkavan, A., & Demirel, M. (2020). Ciddi Boş Zaman Ölçeği-Kısa Formu (18 Madde)’nin faktör yapısının Türkiye örneklemeine yönelik sınanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 18(3), 136–145.
- Karaküçük, S., Ayyıldız Durhan, T., Aksın, K., Göral, Ş., & Akgül, B. M. (2019). Oryantiring sporcularının ciddi boş zaman perspektifleri. *Spormetre*, 17(4), 296–318. <https://doi.org/10.33689/spormetre.593719>
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed.). The Guilford Press.
- Munusturlar, M. A., Munusturlar, S., & Uygur, Ö. (2023). Hem “ciddi” hem “sorumluluk sahibi”: Ciddi boş zaman katılım düzeylerine göre taekwondo sporcularının kişilik özelliklerinin karşılaştırılması. *ATRSS*, 6(2), 391–404. <https://doi.org/10.53353/atrss.1285802>
- Özdemir, A. S., Ayyıldız Durhan, T., & Akgül, B. M. (2020). Serious Leisure Inventory and Measurement (Short Form): Validity and reliability analysis. *Asian Journal of Education and Training*, 6(2), 207–212.
- Stebbins, R. A. (1992). *Amateurs, professionals, and serious leisure*. McGill-Queen’s University Press.
- Stebbins, R. A. (2007). *Serious leisure: A perspective for our time*. Transaction Publishers.
- Wang, Y., & Zhang, J. J. (2016). The effect of family background on adolescent sports participation: A Chinese perspective. *Sport, Education and Society*, 21(3), 403–420.
- Yıldız, Z., & Ardahan, F. (2024). Master sporcuları ciddi boş zaman aktivitesi olarak koşuya motive eden faktörler ölçeğinin geliştirilmesi. *Spormetre*, 22(3), 213–230. <https://doi.org/10.33689/spormetre.1405259>